

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Pontoppidan

General de Meza

i 1864.

General de Meza

i 1864.

Af

Oberst Pontoppidan.

Med 1 Kort.

Helsingør
Jens Møllers Forlag
Helsingørs Centraltrykkeri
1907

.

Der rejste sig i Sommer en Polemik om de Meza i 1864. Talrige Tidsskrifts- og Avisartikler fremkom, og Meningerne stod skarpt mod hverandre. Mange af de fremsatte Paastande trængte stærkt til nøjagtigere Bevisførelse, og der kan derfor være Anledning til at gaa lidt grundigere ind paa Sagen. Spørgsmaalet har stor Interesse og ikke alene historisk; en dansk Hærfører, der skal møde Fjenden paa Sjællands Kyst og derefter føre Hæren væsentlig usvækket til Køben'avn, kan let i flere Henseender blive stillet som de Meza i 1864.

Ved Kundgørelse for Armeen af 25. December 1863 overdroges Overkommandoen over den aktive Armee til den kommanderende General i 1. Generalkommandodistrikt *C. J. de Meza*, og den 4. Januar 1864 overtog han Kommandoen. Hæren stod da i og syd for Danevirkestillingen; Krigsbesættelsen af denne var alt bestemt i Hovedtrækkene, og Hæren fordelt med den for Øje. Der var et stort Parti i Hæren, der havde anset det for urigtigt at optage en Hovedkamp i Stillingen, da dens Front var for stor, og derfor havde været imod, at den blev befæstet paa Flankestillingernes Bekostning. Hvorledes General de Meza's Stilling til Spørgsmaalet var, fremgaar tildels af en Betænkning, der var vedtagen enstemmig af en Kommission, for hvilken Generalen var Formand, og som blev afgiven den 9. Januar 1857.

I denne Betænkning blev foreslaaet, at Danevirkestillingens venstre Fløj skulde gaa fra Store Bredning i Slien til Ekernførde Fjord, og at der ved Sliens Munding skulde foretages Arbejder til at sikre Ind- og Udskibning af Tropper. Til Danevirkestillingen skulde anvendes højst 4 Millioner Kroner og til Arbejderne ved Sliens Munding omtrent andre 4 Millioner Kroner.

I Kommissionens Motivering af Forslaget findes følgende Bemærkning: »Naar i haarde Vintre Slien og Oversvømmelserne tilfryser, taber Danevirkestillingen en væsentlig Del af sin Styrke, en Ulempe, hvilken Ejderen ved dens Ebbe og Flod mindre deler, hvorfor denne ogsaa, naar Vinteren nærmer sig, først bør forlades, naar det bliver aldeles uundgaeligt.«

Forslaget var udarbejdet under Forudsætning af, at Hærens Feltstyrke blev paa 60,000 Mand. Da de Meza den 4. Januar 1864 overtog Kommandoen, var Stillingens venstre Fløj trukken bag Slien; der var indtil Oktober 1863 kun anvendt 1,231,200 Kroner til hele Stillingens Befæstning; Vinteren havde tilfrosset Slien og Oversvømmelserne; Hærens Styrke havde ikke naaet 40,000 Mand, og den var bleven mishandlet under Mobiliseringen. Man kan vel derfor nok antage, at han har været noget betænkelig ved at overtage Kommandoen; men han har med det ham egne rolige Mod modtaget det Hverv, Krigsministeren paalagde ham, og faa Dage før Krigen brød ud, udtalte han til General Hegermann-Lindencrone, at han hellere vilde ligge tre Favne under Jorden end faa Ordre til at opgive Stillingen uden Kamp.

Den 7. Januar udgav han følgende Dagsbefaling:

»Ved den sidste Troppesamling havde jeg flere Gange Anledning til i talrigt tilstedeværende Afdelingskommandørers og Officerers Nærværelse at henpege paa de alvorfulde Øjeblikke, der sandsynligvis snart vilde genforene os.

Disse er nu komne.

Hans Maj. Kongen har under 25. f. M. allernaadigst anbetroet mig det hæderlige Hverv at føre Overkommandoen over den aktive Armee; og ligesom det er min Stolthed at beklæde denne Post lige over for saa prøvede Anførere, hvis Begejstring for Fædrelandets

Selvstændighed og Ære gennem et treaarigt Felttog rejste sig og *Armeen* de mindeværdigste Trofæer, saaledes nærer jeg med fuld Fortrøstning det Haab til de yngre, endnu med Feltlivets Hverv og Forhold ubekendte og uvante Førere, at de, ved i det saa skæbnsvangre Øjeblik at have omfattet den militære Stands Virksomhed, væsentlig har været bevægede af en lignende Begejstring som hin, og derfor med ubetinget disciplinarisk Underkastelse vil følge deres saa berømmelige, ældre og mere erfarne Føreres Vink gennem de Farer og uundgaelige Besværligheder, som Værn om Konge og Fødeland medfører og paalægger.

Krigskammerater af alle Charger og Vaaben, yngre som ældre, jeg bringer Dem Alle mine venligste Hilsner!«

Generalen var da 72 Aar gammel og omtales saaledes af C. Th. Sørensen i »Den anden slesvigske Krig«:

»Generalløjtnant de Meza hørte til den Række Generaler, som levede i Folkets Erindring fra den første slesvigske Krig. Han havde været Bülow's, Rye's og Schleppegrell's Vaabenfælle og deltaget med dem i de smukkeste Krigsbedrifter. Men han var støbt i en anden Form end hine. Medens de færdedes mellem Soldaterne tidlig og silde, brugende Tugtens Svøbe saa vel som opmuntrende Ord, men altid vaagende over de dem underlagte Afdelingers Liv og Færden, helligede de Meza sig blot den overordnede Kommando, holdt sig borte fra Soldaterhoben og førte midt imellem Tropperne et af paafaldende Særheder præget Eneboerliv. Enhver kender det eksentriske Snit, han gav hver enkelt Del af sin militære Dragt, den Følsomhed, han viste for Træk, Kulde og Vejrforandringer, de snurrige Midler, han anvendte for at holde Paaklædningens Fylde i Forhold til den stigende eller synkende Temperatur, den Afsky, han lagde for Dagen for al Slags Støj, saasom

af mange Menneskers Tilstedeværelse paa samme Plet, Vognkørsel o. s. v. Men man ved ogsaa, at, naar Slaget kom, holdt de Meza i sin ejendommelige Dragt til Hest i yderste Ildlinie og henrev alle ved sin Koldblodighed og Dødsforagt og ved det Overblik, han havde over Fægtningens Gang. Faa Generaler nød den Popularitet som han efter den første slesvigske Krig. Det er en gammel Erfaring, at Soldater ynder nogen Originalitet hos deres Fører, som skiller ham fra andre og vidner om Selvstændighed. Mange af de bekendteste Generaler i Historien har haft en Del af deres Indflydelse over deres undergivne begrundet i visse personlige Særheder. Det var Tilfældet med Wrangel, der befalede Hæren lige over for os, med Blücher, Suwarow og mange flere. General de Meza's Ejendommeligheder hang ogsaa sammen med hans indre Væsen. Han var en højst selvstændig Mand, der kun tog lidet Hensyn til andres Meninger, i Besiddelse af ubestridelige Talenter, men noget bisar ikke blot i sin ydre Fremtræden, men ogsaa i Anskuelse og Domme.

I 1863 var de Meza en af de faa, som havdes tilbage af Kresen af den første Krigs lykkelige Troppførere. Det var derfor naturligt, at han af Regeringen ansaas for selvskreven til at indvie den nye Krig, saa meget mere, som han havde kommanderet en Division i Danevirkestillingen i 1850, havde været Formand for den Kommission, som havde raadet til Stillingens Genbefæstelse, og ledet Troppesamlingerne i Slesvig i de senere Aar. Ikke desto mindre havde der dog været nogen Tvivl om Hensigtsmæssigheden af hans Ud nævnelse, da han var legemlig svag og ikke mere formaede, særlig om Vinteren, at være længe i fri Luft; men man satte sig ud over disse Betænkeligheder i Tillid til, at de Meza, naar Alvorstimen slog, vilde

møde i Skanserækken, som han var mødt blandt de første, der faldt ud fra Fredericia i Julinatten 1849, og ved sin Nærværelse og Koldblodighed give de unge Tropper det samme Eksempel, som havde gjort hans Navn uvisneligt blandt de ældre.«

I Januar ordnedes Detaillerne af Besættelsen af Danevirkestillingen og af Opstillingen af Iagttagelsestropperne syd for den. Der udførtes et stort Arbejde paa Befæstningsværkerne i og ved Stillingen, der anlagdes Kolonneveje, der isedes paa Slien, og der afholdtes Feltøvelser. Overkommandoen havde under disse Forhold en meget anstrengende Virksomhed; der blev udført et dygtigt Arbejde, og at man ikke blev færdig med meget, der burde være udført, var ikke Overkommandoens Skyld. De trufne Foranstaltninger var i det hele taget heldige, maaske burde der dog allerede nu være taget noget mere Hensyn til Mandskabet. Feltøvelserne var undertiden noget vel langvarige — det kneb for Mandskabet med at holde Fødderne i Orden under de slette Indkvarteringsforhold og de mange Jord- og Isningsarbejder. General de Meza viste sig aldrig; det havde været heldigt, om han af og til havde inspiceret Stillingen og vist sig for Tropperne. Et Selvsyn er ofte bedre end Læsning af Beretninger.

Den 24. Januar modtog Overkommandoen følgende Instruks fra Krigsministeriet:

»Den kommanderende General for den aktive Armees tildeles følgende Instruks:

Under den aktive Armees Overkommando henhører, foruden samtlige Tropper, der udgør denne Armees, tilføjede alle Militæretablissementer i Hertugdømmet Slesvig og alle derværende i Armeens Tjeneste ansatte Personer.

Saa længe den nuværende faktiske Eksekutionstilstand i Holsten vedvarer uforandret, bliver det Opgaven at bevogte Grænselinien mod Holsten, der dannes af Kanalen og Ejderen, ved Osterrade Distriktet af den gamle Ejder. Overskridelsen af den saaledes betegnede Linie enten ved regulære Forbundstropper eller ved Friskarer tilbagevises i fornødent Fald med Magt.

Indtræder en virkelig Krigstilstand, bliver Danevirkestillingen fuldstændig at besætte. Af det foran denne liggende Land hævdes kun, hvad der er nødvendigt for Stillingens Sikring, og hvad der iøvrigt uden uforholdsmæssig Fare og Besvær kan holdes besat.

Hvor vidt vi skal drive Stillingens Forsvar, er det umuligt forud bestemt at afgøre, og det maa i hvert enkelt Tilfælde blive den kommanderende Generals Sag at fatte Beslutning herom i Overensstemmelse med Begivenhedernes Gang. Til Vejledning i denne Henseende skal Ministeriet gøre opmærksom paa, at saa stor Interesse det end maa have at bevare Landet mod fremmed Vold og derved kun at vige tilbage efter en afgørende Kamp, saa er det dog under de forhaandenværende politiske Forhold af endnu større Betydning, at det kommende Foraar finder os i Besiddelse af en dygtig og slagfærdig Hær. Kampen i Danevirkestillingen bør altsaa ikke føres saa vidt, at Hærens Tilværelse som Hær kompromitteres, hvad der ogsaa følger ligefrem deraf, at vi bag denne Stilling har en anden Forsvarslinie i vore Flankepositioner, og at vi til disses Be-

sættelse kun kan gøre Regning paa den samme Hær, som kæmper ved Danevirke.

Idet Ministeriet saaledes har fremhævet Vigtigheden af, at Kampen i Danevirkestillingen ikke koster os uforholdsmæssig meget, skal det paa den anden Side ogsaa fremhæve, at herved ikke tages noget Hensyn til det i Stillingen opførte Materiel. Kan dette i Tilfælde af Tilbagetog medtages og bringes i Sikkerhed, er saadant at foretrække, men det er af langt større Vigtighed, at Positionsskytset er tilstede i det afgørende Øjeblik, da dets kraftige Benyttelse i høj Grad kan bidrage til at bestemme Dagens Skæbne. Hensyn til dette Materiel maa altsaa ikke komme i Betragtning ved Afgørelsen af Spørgsmaalet, om Stillingen skal rømmes eller yderligere forsvares.

Et Punkt, der spiller en vigtig Rolle i Forsvaret, er Oversvømmelserne i Stillingens højre Fløj. I hvilken Udstrækning disse til enhver Tid bliver at etablere, maa det være Overkommandoens Sag at afgøre, og Ministeriet skal i denne Henseende kun udtale, at det er overbevist om, at et i sine Følger saa overordentlig kostbart Forsvarsmiddel som Indledning af Havvandet over frugtbare Egne vil blive anvendt med forstandig Økonomi.

Afslaa et alvorligt Angreb paa Stillingen, bør den vundne Fordel forfølges i saa stor Udstrækning som muligt og tilraadeligt. Grænselinien mellem Hertugdømmerne er i denne Henseende uden Betydning, og kun de militære Hensyn maa være de ledende. Fører et Angreb derimod til et for os uheldigt Udfald, saa at Stillingen ikke længere kan holdes, maa de enkelte Dele af Forsvaret saa vidt muligt bevæge sig tilbage efter forud angivne Retrætelinier. Ogsaa her maa det i det foregaaende angivne Hovedformaal blive det be-

stemmende, og saaledes den paa Halvøen tilbageblivende Styrke muligvis gives en snævrere Begrænsning, end man under andre Forhold maatte anse rigtigt.

Ministeriet har i det foregaaende stærkt fremhævet Vigtigheden af at kunne gaa Foraaret i Møde med en dygtig og slagfærdig Hær. Elementerne hertil er allerede tilstede, og Ministeriet vil sørge for, at de stadig fuld-
stændiggøres. Det er nu Overkommandoens ansvarsfulde Hverv at drage Omsorg for, at Gennemførelsen af alvorlig Disciplin gennem alle Grader og klog Benyttelse af Tiden til Samarbejdning af de enkelte Afdelinger og til yderligere Uddannelse navnlig af det yngre Befalingspersonale kan bringe os Maalet saa nær som muligt.«

Efter denne Instruks kunde Overkommandoen ikke sætte alt ind paa at vinde en stor Sejr ved Danevirke. Henset til Stillingens Beskaffenhed, Modstandernes store Overlegenhed — 61,000¹⁾ mod 38,000 — og den Tilstand, hvori Krigsministeriets Mobiliseringsbestemmelser havde bragt Hæren, særlig Rytteriet og Artilleriet, var der derhos Opfordring for Overkommandoen til at holde sig stærkt til Forsvaret og til ikke at foretage store, langt udgaaende Udfald, der, hvis de mislykkedes, i høj Grad kunde vanskeliggøre Hærens Stilling.²⁾ Den endelige Besættelse af Danevirkestillingen viser da ogsaa hen paa et passivt Forsvar: Stærke Reserver var ikke tilbageholdte.

1) Den allierede Hærs Styrke var rimeligvis noget mindre, da den stod foran Danevirke. 61,000 fremkommer, naar man regner alle Afdelingerne for fuldtallige. Se Side 28 Krigsraadsprotokollens Punkt 5.

2) Efter Udtalelserne om Oversvømmelserne kunde Overkommandoen ikke paatage sig Ansvar for at afbrænde Byerne syd for Danevirke.

Den 31. Januar Morgen modtog de Meza Wrangels Meddelelse om, at han havde Befaling til at besætte Slesvig. Stabschefen, Oberst Kauffmann, var den Dag taget med Damperen »Ossian« for at inspicere Stillingens venstre Fløj. Han blev ved Telegram kaldt tilbage og mødte til Vogns fra Mysunde; men de Meza havde da allerede selv affattet Svar paa Wrangels Skrivelse, og dette Svar leveredes da af Souschefen — Rosen — til de preussiske Officerer, der havde overbragt Skrivelsen. Svaret var affattet paa Tysk og lød saaledes:

»Undertegnede, der lige saa lidt formaar at erkende de preussiske og østerrigske Troppers Ret til at besætte nogen Del af det danske Rige, som Følgerigtigheden af det Deres Eksellences Skrivelse af 30. Januar vedføjede Dokument efter dets Indhold, og ogsaa fra sin Regering har en Deres Eksellences Opfordring modsat Instruks, staar beredt til at møde enhver Voldsgærning med Vaaben.

Slesvig, den 31. Januar 1864.

Ch. Julius de Meza,
Generalløjtnant.“

Det var et værdigt Svar; men det var mærkeligt, at det var affattet paa Tysk — Meza var fuldstændig Herre over det franske Sprog —, og at det manglede Høflighedsbevidnelser. Wrangels Skrivelse havde været udmærket høflig, og det er en god Skik, at to ridderlige Modstandere hilser høflig paa hinanden før Kampens Begyndelse.

Fjenden rykkede frem den 1. Februar, og det maa anses for rigtigt, at der foran Danevirke kun var frem-skudt svage Styrker, samt at disse trak sig tilbage uden at inlade sig paa videre Kamp. Reserverytteriet var desuden endnu under Formering, og Overkommandoen havde vel gennem det civile Efterretningsvæsen Midler til at holde sig underrettet om Fjendens Fremtrængen og Fordeling. Lidt større Føling med Fjenden burde dog have været bibeholdt; i alt Fald var det mindre heldigt, at Kokkendorfstillingen — mellem Store Bredning og Ekernførde —, hvor der var truffet en Del Foranstaltninger til en midlertidig Standsning af Fjenden, blev forladt allerede den 1. Februar Kl. 2 Eftm.; men det var for øvrigt ikke Overkommandoens Skyld.

Kampen ved Mysunde den 2. Februar vidnede godt om Stillingens Modstandsevne, og Preussernes Angreb blev grundig tilbagevist af 1. Division, General Gerlach.

C. Th. Sørensen udtaler i »Den anden slesvigske Krig«, at under et Angreb paa Danevirkestillingens venstre Fløj, vilde, foruden de bag denne Fløj værende Reserver, 3. Division, der stod i Centrum's venstre Fløj foran Slesvig, kunne yde Understøttelse, »som man i flere Tilfælde bedst tænkte udført ved en Fremrykning syd om Slien paa Flekkeby, da der derved vilde kunne virkes paa den angribende Hærs Tilbagetogsline«. Et Blik paa Kortet viser da ogsaa straks, at et Fremstød mod Flekkeby maatte være meget generende for en Fjende der rykker frem mod Mysunde eller opererer videre i Svansen. Men paa den anden Side vilde den fra Hadeby frembrydende Styrke være farlig stillet lige over for et Angreb i dens højre Flanke.

Hvad tænkte Overkommandoen om den Ting? Den var den 2. Februar overlæst med Arbejde. Først den Dag satte Krigsministeriet Hæren paa Krigsfod; først den Dag gaves Befaling til at iværksætte samtlige Oversvømmelser; først den Dag ankom de Kanoner, der skulde opstilles i de endnu ufuldførte Værker bag Sliens nordøstlige Del, og først den Dag beordredes 3. Brigade ned til Skaleby, Moldened og Omegn.

Den fik først Kl. 2 Eftm. Efterretning om Angrebet paa Mysunde. Det var lovlig sent, da den preussiske Avantgardes Fordækning allerede Kl. 10 $\frac{1}{2}$ var stødt paa vore Forposter foran Mysunde. Taage gjorde det ganske vist vanskeligt for de Danske at bedømme Fjendens Styrke og Hensigter — en mindre Besætning i Kokkendorf Stillingen kunde have gjort god Nytte —, men Kl. 12 $\frac{3}{4}$ stod det dog 1. Division klart, at et alvorligt Angreb var i Gære. — Ifølge C. Th. Sørensen tænkte Overkommandoen straks paa et større Udfald fra Centrum. Ordre var skrevne til 2., 3. og 4. Division samt Infanterireserven om uopholdelig at møde paa deres Alarmpladser, da nye Meldinger fra Mysunde gav Overkommandoen den Overbevisning, som den Kl. 2 $\frac{1}{2}$ telegraferede til 1. Divisions Chef, at Preussernes virkelige Overgangsforsøg maatte ventes udførte paa et nordligere Sted af Slien, navnlig ved Arnæs og Kappel. I Stedet for et større Udfald bestemte Overkommandoen sig derfor blot til en Demonstration mod Flekkeby.

Overkommandoen maa herefter have haft en særlig god Tro til disse »nye Meldinger fra Mysunde« — de var fra »en Privatmand«, se nedenfor —. Kampen var netop Kl. 2—3 paa sit højeste, og i Mysunde troede man Kl. 3 Stormen nær forestaaende.

Generalstabens Fremstilling lyder noget anderledes: »Da Efterretningen om Angrebet omtrent Kl. 2 Eftm. naaede Overkommandoen, afsendte denne straks en af Hovedkvarterets Adjutanter til Mysunde for at holde sig à jour med de der forefaldende Begivenheder. Og da der samme Dag fra en Privatmand indløb Meddelelse om, at Preusserne den 3. vilde gennem Svansen marchere til Kappel og der slaa Bro over Slien, telegraferede Overkommandoen til 1. Division, at en Overgang over Slien ifølge indkomne Efterretninger maatte ventes navnlig ved Arnæs og Kappel. I Henhold hertil averterede Divisionen . . . . .

En større offensiv Bevægelse fra Centrum mod Fjendens Retrætelinie lod sig paa Grund af den fremrykkede Tid ikke udføre; Overkommandoen indskrænkede sig derfor til at beordre 3. Division til at lade udføre en mindre Diversion mod Flekkeby.«

Den af Generalstaben anførte Grund til, at et større Udfald ikke foretoges, er nok saa god som den af C. Th. Sørensen anførte — det var blevet lovlig sent paa Dagen. Der skal derfor her ikke gaas nærmere ind paa en Undersøgelse af, om Sliens Beliggenhed, Fjendens hele Stilling og den Maade, hvorpaa Preusserne dækkede deres Angreb paa Mysunde mod Vest, overhovedet tillod noget større Udfald den 2. Februar.

Den »Diversion«, 3. Division lod udføre mod Flekkeby, var til ingen Nytte. Den kom for sent afsted og var for lille til at virke, medens det var lyst, og den blev kaldt tilbage, før den kunde virke, efter at Mørket havde skjult dens Lidenhed.

Foruden den nys meddelte Efterretning fra

Privatmand om et Angreb paa vor yderste venstre Fløj fik Overkommandoen ogsaa Efterretning om, at Fjenden koncentrerede Tropper, som det syntes, mod Centrum, og beordrede derfor Centrums Tropper — efter C. Th. Sørensen hele Hæren — til at staa paa Alarmpladserne den 3. Kl. 4 Morgen og at dirigere Bagage- og Proviantrainet tilbage til de befalede Parkstillinger. 1. Division fik Ordre til af yderste Evne at bekæmpe ethvert Overgangsforsøg og at fortsætte Modstanden mod de fjendtlige Tropestyrker, som mulig maatte overskride Slien. Først naar den lokale Modstand ikke længere kunde føres med Udsigt til et heldigt Resultat, skulde Divisionen søge med sin samlede Styrke at dække Hærens venstre Flanke, en Op-gave, der selv med Opofrelse skulde løses under Tilbagegangen til Flensborg.

Sent paa Aftenen indløb til Overkommandoen Melding fra Forposterne om, at Fjenden havde besat Lottorf, og nye Efterretninger, der tydede paa et forestaaende Angreb paa Centrum. Overkommandoen gav da 2. Division, General du Plat, der havde besat Stillingen fra Store Danevirke mod Vest, og 3. Division, General Steinmann, der stod fra Store Danevirke til Slien, Ordre til at lade Skanserne fuldt besætte. Næste Morgen, naar Afdelingerne var samlede paa Alarmpladserne, skulde der rykkes ind i Stillingen.

Det blev en drøj Nat for den danske Hær, navnlig for de Afdelinger, der havde langt til deres Alarmpladser, hvor de altsaa allerede skulde staa Kl. 4 Morgen. Regn blandet med Sne styrtede ned i stride Strømme, Hæren blev gennemisnet og gennemregnet, og paa Stillingspladserne stod man i et bundløst Ælte.

Var der tilstrækkelig Grund for Overkommandoen til denne Alarmering?

Det fjendtlige Korps II, Østerrigerne, skulde den 2. Februar skyde sine forreste Spidser frem til Linien Hütten, Aschepel, Kl. Brekendorf, Nordby og havde Ordre til at dirigere alle sine Tropper frem fra deres tilbagetrukne Kantonnementer, dersom de Danske vilde gøre Udfald fra Centrum mod Flekkeby. For at faa at vide, om noget saadant paatænktes, sendte de forreste østerrigske Brigader i Løbet af den 2. Patrouiller frem mod Slien og Over Selk, og en af disse, en Deling Husarer, der skulde understøttes af en Eskadron, fik af selve General Gablenz, Østerrigernes Højstkommanderende, Befaling til at ride, til den traf paa Fjenden, fra hvem den skulde søge at tage nogle Fanger. Kommandoet, der red frem ad Brekendorf Vejen, angreb dristig — vel Kl. 3 à 4 Eftermiddag — vore Forposter ved Hahnenkrug, tog en saaret Menig til Fange og alarmerede de bag ved værende Forpostdele, hvorefter det hurtigt trak sig tilbage.

Den Styrke, der senere paa Aftenen besatte Lottorf, var kun en Infanteripatrouille, der straks efter trak sig tilbage, hvorom dog Overkommandoen først fik Melding den 3. Kl. 9 Form.

Det var altsaa nogle ganske ubetydelige Forpostskærmydsler, der i Forbindelse med Privatmands-Efterretninger gav Anledning til de alarmerende Ordre den 2., Eftm., og naar hertil føjes, at Fjenden ikke uden foregaaende Rekognoscering kunde foretage et natligt Hovedangreb paa Stillingen, synes det klart, at Overkommandoen godt kunde have taget det Ansvar paa sig at lade Hæren med Undtagelse af Forposter og Skansevagter være i Ro Natten $\frac{2}{3}$. Det havde i alt Fald været tidsnok at lade Afdelingerne stille paa Alarmpladserne Kl. $6\frac{1}{2}$ Morgen. Solen stod op Kl. c. $7\frac{1}{2}$.

Østerrigernes Hovedstyrke laa omtalte Nat i Ahlefeld, Oxlev, ved Schulendamm og i Bunge; Forposterne stod i den alt nævnte Linie Hütten-Nordby.

Som nylig omtalt, indløb den 3. Februar Kl. 9 Form. Melding fra Forposterne om, at det kun var en fjendtlig Infanteripatrouille, der havde vist sig ved Lottorf; men Tropperne blev dog i det afskyelige Vejr holdte tilbage paa Alarmpladserne til langt op paa Dagen. Først Kl. 12 Middag modtog 3. Division og Kl. 1 Eftm. 2. Division Tilladelse til at gaa i deres Kvarterer, »hvor de ankom temmelig forkomne efter at have været paa Benene i Regn og Slud og Blæst i næsten 12 Timer« (C. Th. Sørensen).

Kort før Modtagelsen af nys nævnte Melding havde Overkommandoen givet 3. Division Ordre til at lade foretage en mindre Rekognoscering mod Lottorf og Geltorf. Denne Ordre blev ikke taget tilbage efter Meldingens Modtagelse, og det var da ogsaa højst nødvendigt, at der søgtes skaffet paalidelige Efterretninger om Fjenden; Rekognosceringen kunde passende være befalet et Par Timer tidligere.

Rekognosceringskommandoet kom mellem Kl. 1 og 2 Eftm. i Berøring med de fremtrængende Østerrigere, og en større Kamp udviklede sig, hvor vore Forposter blev kastede helt ind paa Danevirke Vold — Saksarmen sydost for Bustrup — og, længere mod Vest, gennem Jagel og forbi Klosterkro helt ind i Danevirkestillingen. Der blev begaaet mange Fejl under denne Kamp, men ingen af dem synes at kunne lægges Overkommandoen til Last — det skulde da

være, at den ikke havde sikret sig, at det vigtige Punkt Kongshøj var blevet mere eller mindre stærkt indrettet til Forsvar. Til en stærkere Befæstning af det havde der vel ikke været Tid paa Grund af de mange andre Befæstningsarbejder. Der var sørget for Besætning til det, baade af Fodfolk og Artilleri; men Forposternes Opstilling var for skematisk, Besætningen bag Kongshøj var for lille, og den forsvandt i det Kaos, der fremkom under Kampen paa Grund af en uheldig Troppeføring. Denne synes ikke at have taget Hensyn til Ordre, der var givne for Forposternes Optræden under Kamp i det paagældende Terrain.

Først efter at Fjenden Kl. 4 Eftm. havde stormet Kongshøj, fik Kommandøren for 8. Brigade, Scharffenberg, og for 3. Division, Steinmann, Melding om, hvad der foregik, og 3. Division blev nu beordret i Alarmstilling.

Kl. 5 $\frac{1}{2}$ Eftm., efter Mørkets Frembrud og Fægtningens Tilendebrielse, fik Overkommandoen følgende Melding:

»Fjenden har efter at have vist sig med større Styrke af alle Vaaben trængt vore Forposter tilbage mod Hadeby og til Danevirkevold foran Bustrup. Fægtningen er for Størstedelen nu hendøet. Divisionen har indtaget sine Alarmstillinger.

Steinmann.«

Før dette Tidspunkt, Kl. 5 $\frac{1}{2}$ Eftm., havde Overkommandoen kun modtaget følgende Melding:

»Forposterne er trængte tilbage til mellem Selk og Kongshøj, hvor Fægtningen er staaende. Det synes kun at være en stærk Rekognoscering, men intet bestemt kan siges.

Castenschiold.«

Ritmester Castenschiold var Forpostkommandør.

»I Eftermiddagstimerne« fik alle Afdelinger i Cen-

trum Ordre til at rykke i Stilling — 3. Division stod alt i Alarmstilling —, og da Overkommandoen om Aftenen modtog et over London Kl. 3,45 Eftm. afsendt Telegram saalydende:

»Efter Hamborg Telegrammer af G. D. vil Preusserne forcere Mysunde, og Østerrigerne angribe i Fronten. Wrangel, Staben og Kronprinsen er igaar gaaede til Krop«,

beordrede den Tropperne i Centrum til at bivakere Natten over.

Og da den fik Melding om, at Fjenden med Lygter undersøgte Isen udenfor Fartorp, hvad der kunde tyde paa et Angreb mod Mevenberg og Holm, gav den Kl. 7 Eftm. Infanterireserven Ordre om at afgive et Kompagni af 15. Regiment til hvert af disse Punkter som Skytsbedækning og noget efter Ordre om at besætte Altstadt med en Bataillon af samme Regiment; Resten af Infanterireserven — 8. Regiment og to Kompagnier af 15. — skulde bivakere paa Alarmpladsen ved Pølhegn, hvor den ankom Kl. 11 Aften.

Reserveartilleriet bivakerede ogsaa paa sin Alarmplads; kun 4. Division — Rytterdivisionen, General Hegermann-Lindencrone — gik i Kantonnement, men skulde ved Daggry møde paa Alarmpladsen.

Kl. 11¹/₄ Aften gav Overkommandoen 1. Division¹⁾ Underretning om den stedfundne Kamp, om at Centrums Tropper bivakerede i Stillingen, og om, at et

¹⁾ Overkommandoen havde den 3. Kl. 1¹/₂ Eftm. afsendt følgende Meddelelse til Divisionen:

„Ifølge Overkommandoen tilgaaede Efterretninger er det Fjendens Plan at gaa over paa forskellige Steder af Slien: ved Stubbe, Siseby og Arnæs paa en Gang. I dette Øjemed skal han føre Baade fra Ekernførde og Kiel paa Vogne med sig.

En anden Efterretning gaar ud paa, at Mysunde skal angribes den 4. ds.“

almindeligt Angreb ventedes den 4. baade paa Centrumsvestre Fløj og paa Mysunde; den indskærpede Divisionen, at den ikke maatte trække 3. Brigade — Reservebrigaden — til sig uden Overkommandoens udtrykkelige Bemyndigelse.

3. Divisions Forposter stod Natten $\frac{3}{4}$ tæt foran Danevirkestillingen med Hovedposterne ved Danevirkevold, ved Bustrup Slugten og i Danevirke Forværk.

Ved 2. Division fandt om Eftermiddagen en lille Forpostfægtning Sted. Om Aftenen trak Divisionen sine Forposter tilbage bag Reidedalen; kun ved Kl. Reide blev de staaende syd for.

Tropperne stod altsaa igen Natten $\frac{3}{4}$ under aaben Himmel. Det havde tøet om Dagen, saa Mandskabet kunde ikke lægge sig ned; i Løbet af Natten frøs det, hvad der ikke gjorde Tingene bedre, og Lejrstraa kunde ikke skaffes til Veje. Ved 2. Division kom Forplejningsvanskeligheder til.

Var der Nødvendighed for denne Bivuakering? Der var mere Anledning for Overkommandoen til at lade Tropperne bivuakere Natten $\frac{3}{4}$, end der havde været til Forstyrrelserne den foregaaende Nat; men der var dog ikke stor Sandsynlighed for, at Fjenden vilde foretage et natligt Hovedangreb, inden han havde sat sig mere fast foran Stillingen. Desuden, hvis Overkommandoen ikke vilde søge at trænge Fjenden tilbage ved et Udfald, var der ikke mere Grund til at bivuakere Natten $\frac{3}{4}$ end de følgende Nætter — vi bivuakerede ikke Natten $\frac{4}{5}$ —, og vilde Overkommandoen foretage et større Udfald den 4., var det bedst, at Tropperne hvilede Natten før.

Der burde altsaa ikke have været bivuakeret Natten $\frac{3}{4}$. —

Fjenden tænkte denne Nat lige saa lidt som den

foregaaende paa at angribe. Korps II, Østerrigerne, lagde sig tæt ind paa vor Stilling i Terrainet Steksvig, Over Selk, Vedelsvang, Jagel; en Brigade i Lottorf og Geltorf; Kavalleribrigaden dels i Ramstorf, dels i Bivuak nord for Geltorf. Korps I, Friedrich Carl, laa i og syd for Ekernførde samt i Svansen mellem Ornum Mølle og Egnen ved Ludwigsburg. Korps III skød sine forreste Spidser frem til Linien Wisch Kro — Kl. Bennebek. —

Fjenden ventede et Udfald fra os den 4., og der var da ogsaa megen Anledning til et saadant. Efter flere Fremstillinger var de Meza forstemt over, at Kongshøjpartiet saa hurtig var faldet i Fjendens Hænder, og der var altsaa god Opfordring til at tage det igen. Side 12 er udtalt, at den Instruks, der var given Overkommandoen, opfordrede den til at undgaa store, langt udgaaende Udfald; men et Udfald mod Kongshøjpartiet var ikke langt udgaaende. Vort Artilleri beherskede, som det senere skal omtales, fra Danevirke Forværk, Bustrup Forværk og Danevirke Vold syd for Bustrup omtalte Parti, og et Angreb paa det kunde altsaa i høj Grad støttes fra Stillingen; Østerrigernes Taktik var ikke vor overlegen; de laa temmelig isole-rede, og 2. Division kunde holde Reidedæmningerne og demonstrere mod det fjendtlige Korps III, medens 3. Division, Infanterireserven, 3. Brigade, 4. Division og Artillerireserven foretog Udfaldet mod de 5 østerrigske Brigader, selvfølgelig under Efterladelse af passende Besætning i Stillingen. Her var en Mulighed for at tilføje Østerrigerne et betydeligt Tab, der maaske end-

ogsaa kunde have generet Preusserne oppe i Svansen. C. Th. Sørensen meddeler, at blandt de Betragtninger, der ledede til at befæste Slistillingen i Stedet for Kokkendorfstillingen, var den, »at Fjenden maatte være os dobbelt overlegen for at turde tænke paa at udstrække sine Operationer dybt ind i Svansen«. Den allierede Hærs Overkommando vilde i alt Fald være bleven ubehagelig berørt. Den havde saa megen Respekt for den danske Hærs Kampdygtighed, at den, som det senere skal omtales, forbød Friedrich Carl at gaa lige til Flensborg efter eventuelt udført Overgang over Slien ved Arnæs; han skulde gaa til Mysunde, hvorved Faren for os blev en Del mindre.

Det havde, som alt antydet, været heldigt for et saadant Udfald, om vi ikke var blevne trættede ved de to foregaaende Nætters Marcher og Bivuakering; endvidere om Tropperne havde faaet rigeligt at spise. Ved 3. Division var der intet at klage over i saa Henseende¹⁾, men derimod ved 2., hvor Manglerne dog sikkert kunde have været noget afhjulpne. Herpaa tyder i alt Fald den Omstændighed, at, efterat Divisionen den 4. om Formiddagen havde telegraferet til Hovedmagasinet i Flensborg om, at 9000 Portioner røget Flæsk, Brændevin og Brød endnu samme Dag maatte pr. Ekstratog blive førte til det Sted, hvor Jernbanen skærer Danevirke Vold, mødte Ekstratoget dér Kl. 6 Eftm. Man skulde synes, at Toget ogsaa kunde være mødt tidligere, hvis der var blevet telegraferet tidligere. — Det havde endvidere været heldigt, om Tropperne, naar de nu absolut skulde bivuakere, havde faaet

1) Ved det Kompagni, hvor jeg var ældst Løjtnant, 19. Reg. 4. Komp., levede vi aldeles glimrende under hele Danevirkeopholdet, takket være vor dygtige Kompagnikommandør. Marketeren saa vi heldigvis meget sjælden.

Brændsel og Halm. Der var nok af begge Dele i Magasinerne, men Tropperne fik intet. Her var Omraader, hvor en ung og energisk General kunde have grebet ind, og Spørgsmaalet om, hvorlænge Hæren kunde holde ud for Kulde, var paa dette Tidspunkt nok saa brændende som Spørgsmaalet om Fjendens Foretagender.

Men skønt Overkommandoen synes at have ønsket en Kamp den 4., tænkte den intet Øjeblik paa et Udfald den Dag. De Meza inspicerede opad Dagen for første Gang Stillingen; Tropperne stod der endnu. Ved 3. Division fandt han Forholdene nogenlunde. Han red videre til Store Danevirke, hvor han traf General du Plat, Kommandøren for 2. Division; her var Forholdene langt ugunstigere. Medens du Plat udtalte sig for de Meza, red denne hjem; Kulden forjog ham. Stabschefen fortsatte Inspiceringen.

Medens denne fandt Sted, forefaldt forskellige Smaakampe. Vort Artilleri paa Danevirkevolden ved Rendsborg Chaussee, i Bustrup Forværk og i Danevirke Forværk fordrev et østerrigsk Batteri, der var kørt op paa Kongshøj; det maatte trække sig tilbage til Over Selk. Vort Artilleri fortsatte Skydningen mod fjendelige Tropper, der viste sig, og General Gablenz, der ved Middagstid personlig kom tilstede, trak derfor Brigaden Nostitz tilbage bag de nærmest liggende Højder; kun en Bataillon og nogle Stykker Skyts lod han holde selve Kongshøjpartiet¹⁾. Smaakampe fandt ogsaa Sted ved Hadeby Dæmning og ved Kl. Reide.

---

1) Kl. 10,8 Form. telegraferede Oberst Bülow, der kommanderede 5. Brigade — 2. Division — til Overkommandoen: „Ifølge modtagen Melding fra Forposterne ved Oksevejen“ — den Vej, der vest for Rensborg Chaussee fører gennem Mielberg, Lille Danevirke, Hysby — „koncentrerer Fjenden betydelige Infanterimasser bag Kongshøj.“

Foran Centrums venstre Fløj foretog Østerrigerne Jordarbejder, og Korps III satte sig fast paa Dæmnin-
gerne over Reidedalen.¹⁾

Stabschefen fortsatte altsaa Inspiceringen af Stillingen, og Sammenkaldelsen af et Krigsraad blev besluttet.

Hvornaar er denne Beslutning fattet? Og hvem har fattet den?

Oberst N. P. Jensen skriver i September Heftet af Gads Danske Magasin: »Til Trods for Afsløringerne vil jeg paastaa, at da de Meza og Kauffmann den 4. Februar om Morgen red ud i Stillingen, var der ingen af dem, der tænkte paa, at der samme Aften vilde blive holdt Krigsraad om at forlade Danevirkestillingen. Det var de bestemte Erklæringer, Kauffmann fik af General du Plat og Kommandøren for Infanterireserven, General Caroc, om det umulige for Tropperne i at udholde de Anstrengelser, der blev forlangte af dem, der affødte Tanken om Tilbage-toget hos Kauffmann. Beviset ligger i Befalinger, der blev givne Infanterireserven, ved hvilken jeg var Kompagnikommandør.«

Herefter er altsaa Beslutningen om Krigsraadet fattet *efter* Kauffmanns Samtale med General Caroc.

C. Th. Sørensen skriver: »Stabschefen, som, da General de Meza tog hjem, med Staben fortsatte den begyndte Inspektion af Stillingen ved at begive sig til 4. Division, Artilleri- og Infanterireserven, overbragte de vedkommende Officerer Ordre til at indfinde sig om Aftenen i Hovedkvarteret.«

Herefter er altsaa Beslutningen om Krigsraadet fattet, *før* Kauffmann efter endt Inspicering traf de Meza.

¹⁾ General du Plat havde Kl. 12,12 Form. indsendt Telegram til Overkommandoen om en formodet fjendtlig Fremrykning mod Centrum.

Hvis begge de nævnte Krigshistorikere har Ret, er det altsaa ikke de Meza, men Kauffmann, der sammenkaldte Krigsraadet om Tilbagetog~~et~~ fra Danevirke. Og hvis Kauffmann under Inspiceringen var kommen til det Resultat, at Hæren godt kunde taale at staa endnu nogle Dage i Stillingen, var Krigsraadet ikke blevet sammenkaldt, og **de Meza ikke gaaet fra Danevirke Natten** ⁵/₆.

Oberst N. P. Jensens Paastand indeholder en stærk Bebrejdelse mod Overkommandoen for ikke i Tide at have holdt sig underrettet om Hærens Tilstand, og meget tyder paa, at Obersten her har Ret.

De til Krigsraadet tilsagte Officerer samledes den 4. Kl. 6 Eftm. i General de Mezas Kvarter i »Prinsens Palais«. Forhandlingerne aabnedes af de Meza »med en i høj Grad klar og sikker Fremstilling af Forholdene, en Meddelelse af Overkommandoens Instruks og Fremlægning af de sidst indgaaede Styrkelister. Han opkastede dernæst det Spørgsmaal, om en nærforestaaende afgørende Kamp burde optages, eller om det under de forhaandenværende Forhold maatte være rigtigere at føre Armeen tilbage til Flankestillingerne, i hvilke Misforholdet mellem vor og Fjendens Styrke vilde blive mindre føleligt.«

Forhandlingerne varede flere Timer, og Krigsraadet kom med alle Stemmer mod en — Generalløjtnant Lüttichau, Chef for Armeens Artilleri, — til det Resultat, at Danevirkestillingen frivillig skulde forlades den 5. Februar om Aftenen, saafremt Angreb ikke fandt Sted denne Dag.

Krigsraadsprotokollens Ordlyd var følgende:

Slesvig, den 4. Februar 1864.

»Ifølge den kommanderende Generals Indbydelse og

under hans Præsidium holdtes i Dag et Krigsraad, bestaaende af:

Generalløjtnant *Liittichau*,
 Generalløjtnant *Hegermann-Lindencrone*,
 Generalmajor *Steinmann*,
 Generalmajor *du Plat*,
 Generalmajor *Caroc*,
 Oberst *Kauffmann*,
 Oberstløjtnant *Dreyer*,
 Major *Wegener*,
 Major *Schrøder* og
 Kaptajn *Rosen*.

I Betragtning af:

1) at Danevirkestillingens Holdbarhed er bygget paa den Hindring, Slien, Ejderen og Inondationerne frembyder, at denne Hindring for Tiden bestaar i, hvad Slien angaar, en Rende, som ved indtrædende Frost kan tilfryse i 2×24 Timer, og hvad Reidedalen angaar i 12 Timer, og at Isning, som hidtil er anvendt, i Fjendens umiddelbare Nærhed ikke længere kan udføres;

2) at Danevirkestillingens Holdbarhed endvidere er bygget paa en fuldstændig Kampering eller Bivuakering i dens vigtigste Afsnit, at der kun er opført Hyttelejre til 2000 Mand, og at efter Divisionsgeneralernes Erklæring Aarstiden forbyder en fortsat Bivuakering;

3) at Forsvaret er beregnet paa en Armee af 40—50,000 Mand, medens den aktive Armee efter de foreliggende Styrkelister højst kan anslaaes til 35,000 Mand;

4) at Armeens Sammensætning og Uddannelse ingenlunde endnu svarer til de Fordringer, som stilles til en velorganiseret Hær;

5) at Fjenden, som mindst har en samlet Styrke af 50,000 Mand, alt har okkuperet den største Del af det

Terrain, som til Armeens Sikkerhed maa være besat af vore Forposter, at dette Terrain ikke kan tilbagevindes, at Fjenden staar i Begreb med at etablere sit Artilleri, som i Løbet af 2 Gange 24 Timer vil kunne demontere Skytset i Skanserne, og at ved Danevirkestillingens Langstrakthed et heldigt Udfald af Modstanden næppe er tænkeligt, naar Stillingen gennembrydes;

6) at en ordnet Retræte med Armeen, efter at Stillingen er gennembrudt, vil være udførlig; og endelig

7) at Krigsministeriets Instruktion for den kommanderende General af 22. Januar 1864 kræver som en Betingelse for den Modstand, som skal gøres i Danevirkestillingen, at Kampen ikke tør føres saa vidt, at Hærens Tilværelse som Hær kompromitteres, blev det erklæret fra et militært Synspunkt for nødvendigt, at Armeen bør unddrages de her betegnede Konsekvenser af Situationen ved et frivilligt, regelmæssigt Tilbagetog, som bør tiltrædes imorgen, med Efterladelse af alt i Stillingen værende Materiel.«

Chr. Julius de Meza,

Kommanderende General.

Caj Hegermann-Lindencrone,

Kommandør for 4. Armee-Division.

Steinmann,

Kommandør for 3. Armee-Division.

du Plat,

Kommandør for 2. Armee-Division.

Caroc,

Kommandør for Infanterireserven.

Kauffmann,

Stabschef ved Overkommandoen.

Dreyer,

Højstkommanderende Ingeniørofficer.

Wegener,

Stabschef ved Armeens Artilleri.

Schrøder,

Stabschef ved Ingeniørkommandoen.

Rosen,

Souschef ved Overkommandoen.

General Lüttichau havde straks ved Forhandlingernes Begyndelse erklæret, at han som højstkommanderende Artilleriofficer ikke kunde give sin Stemme til, at en Del af det ham særlig betroede Positionsskyts frivillig opgaves, hvilket vilde blive nødvendigt ved et nær forestaaende Opbrud af Armeen, og at han personlig havde haft saa megen Del i Befæstningsliniens Tilbliven, som den forelaa, at han maatte føle sig opfordret til at stemme for, at man afventede et Hovedangreb paa Stillingen. Senere erklærede han, at han ikke kunde indvende noget imod Motiverne for Tilbagetoget, men af sine ovennævnte Grunde dog ikke kunde stemme for det.

Da Protokollen var oplæst, anerkendt som fyldestgørende og underskreven, var Klokkeren omtrent 11 Aften.

Til dens Punkt 1 skal bemærkes: Forholdene paa Slien var den 4. ikke heldige for en Overgang; det er højst tvivlsomt, om Renden kunde tilfryse saa stærkt i 2×24 Timer, at store Styrker kunde marchere over; i alt Fald kunde man godt have set Tiden noget an. En Overgang over Reideoversvømmelsen var paa Grund af Stillingens hele Form ikke særlig farlig; om Isens Beskaffenhed dér lyder Beretningerne noget forskellig.

Til Punkt 2: Kampering eller Bivuakering havde, som paavist, ikke været nødvendig Nætterne $\frac{2}{3}$ og $\frac{3}{4}$ og var ikke paabudt for Natten $\frac{4}{5}$.

Til Punkt 4: Bemærkningen er rigtig; men der var i Hæren god Villie og Lyst til at slaa et Slag.

En Kamp i og tæt foran Danevirke fordrede ingen særlig fin Taktik; det gjaldt væsentlig om at staa rolig fast under Kampen, og det laa godt for den danske Soldat. Naar Oberst N. P. Jensen i en Artikel i »Berlingske Tidende« for 23. Septbr. skriver, at der ingen Frygt fandtes ved Hæren, hverken ved Danevirke eller ved Dybbøl, »for at kompromittere Hæren ved Kamp med Fjenden«, saa tænker han vel paa denne gode Stemning; men hans Sætning passer iøvrigt ikke med Punkt 4. Heller ikke med flere Udtalelser i Artillerimajor W. Kauffmanns Skrift fra 1865: »Tilbagetøget fra Danevirke og dets hemmelige Historie« og heller ikke med Generalstabens Værk om Krigen, hvori findes Side 266: »Men Overkommandoen savnede Tillid til den løst sammensatte Hær; den ansaa ikke Tropperne for tilstrækkelig krigsvante til at foretage offensive Bevægelser med Sikkerhed og tvivlede paa, at Hæren var i Stand til selv efter en heldig gennemført Kamp at kunne udføre Tilbagetøget til Dybbølstillingen og mod den nørrejydske Grænse i Orden. At disse Betænkeligheder ogsaa næredes af Hærens Førere, fremgaar deraf, at en af dens mest ansete Brigadechefer, der i Hovedkvarteret havde taget Ordet for en større, offensiv Bevægelse den 4., nærede store Betænkeligheder ved at overtage Ledelsen deraf, da dette tilbødes ham.« Oberst Jensen havde derfor gjort rettest i at udelade den omtalte Udtalelse og den, der fulgte umiddelbart efter, men som ikke skal citeres her.

Hvad Protokollens Punkt 5 angaar, da er foran, Side 23, paavist Muligheden for, at et Udfald den 4. kunde have sat os i Genbesiddelse af Kongshøjpartiet. Men Udfaldet burde naturligvis ikke foretages med en Brigade eller ledes af en Brigadechef. Det skulde være foretaget af den Styrke, der er nævnt Side 23, og ledet

af Overkommandoen. Her var en Lejlighed for de Meza til at »møde i Skanserækken, som han var mødt blandt de første, der faldt ud fra Fredericia i Julinatten 1849, og ved sin Nærværelse og Koldblodighed give de unge Tropper det samme Eksempel, som havde gjort hans Navn uvisneligt, blandt de ældre«; se Side 9.

Udtalelsen om, hvad Fjendens Artilleri kunde udrette, er meget overdreven.

Af hele Protokollen fremgaar, at vi *ikke* gik fra Danevirke, *fordi* Prins Friedrich Carl foretog sin Bevægelse mod Arnæs. *Denne Bevægelse og de Meza's Beslutning har ikke det mindste med hinanden at gøre.* De Meza vidste den 4. intetsomhelst paa lideligt om Bevægelsen. Som vi har set Side 22, ventede Overkommandoen tværtimod den 3. om Aftenen Kl. 11¹/₄ et Angreb baade paa Centrum's venstre Fløj og paa Mysunde, og at den særlig havde sin Opmærksomhed henvendt paa *Centrum's venstre Fløj* fremgaar af, at den indskærpede 1. Division, at den ikke maatte trække 3. Brigade til sig uden Overkommandoen's udtrykkelige Bemyndigelse. Den 4. foregik intet, der kunde forandre denne Opfattelse; den maatte snarere bestyrkes ved General du Plats og Oberst Bülow's Telegrammer, se Side 25 og 26, og den 4. Kl. 10¹/₄, Form. maatte 3. Brigade efter Overkommandoen's Ordre afgive en Bataillon til Centrum, nemlig til Mevenberg, Holm og Altstadt.

Se iøvrigt Side 26 og 27.

Til Trods for alt, hvad der nu er paavist om mindre rigtig Troppeføring ved Danevirke, maa det dog siges, at de Meza's Beslutning om at forlade Stillingen den 5. Februar Aften kan forsvares. Thi

vel var der store Muligheder for, at en dristig og

dygtig Overgeneral i Spidsen for den danske Hær ved Danevirke i 1864 kunde have holdt Fjenden Stangen i længere Tid og tilføjet ham betydelige Tab, og

vel vilde et saadant Forsøg, hvis det var lykkedes, have bragt os et af de smukkeste Blade i vor Krigshistorie og ualmindelig lysende Minder; men

Stillingen og Hæren var dog paa Grund af Regeringens og Folkerepresentationens uforsvarlige Sorgløshed i de foregaaende Aar saa ufærdige, at Forsøget vilde blive vel voveligt, naar henses til den Instruks, de Meza havde faaet. Den paalagde ham, bestemt og tydelig, at føre Hæren væsentlig usvækket til Flankestillingerne, og det kunde han vanskelig have gjort efter at have lidt Nederlag i en afgørende Kamp. —

De Meza's Beslutning er bleven meget beundret. Mod denne stærke Beundring taler dog, hvad der er blevet oplyst Side 27; men den Maade, hvorpaa han selv tog Ansvaret for Beslutningen uden at søge Dækning hos Krigsminister eller Konseilspræsident — under dennes Besøg i Slesvig — og uden at bryde sig om Skriget fra den offentlige Mening, fortjener derimod fuld Beundring.

Natten $\frac{4}{5}$ sov endelig de Tropper, der ikke var paa Forpost eller Vagt. Kl. 6 Form. mødtes i Alarmstillingerne, Trainet var sendt tilbage. En ubetydelig Kamp ved Hadeby Dæmning og lidt Skydning fra Kl. Reide ophørte Kl. $9\frac{1}{2}$ Form., og Kl. 11 beordredes vore Tropper til at gaa i deres Kantonne.

menter, 2. Division dog først Kl. 1 $\frac{1}{2}$ paa Grund af fjendtlige Bevægelser mod Kl. Reide og Lille Danevirke.

Den 4. Februar havde det fjendtlige Korps I, Friedrich Carl, rekognosceret Slien og foreslaaet Kappel og Arnæs til Overgangspunkter. Overkommandoen billigede dette Valg, men godkendte ikke Friedrich Carls Beslutning om efter Overgangen at rykke ad korteste Vej til Flensborg; han skulde gaa mod Mysunde, se Side 24. Korpset skulde afmarchere fra sine Side 23 angivne Kantonnementer mod Nordost, den forreste Division den 15. Kl. 5 Form. Korps II, Østerrigerne, laa Natten $\frac{4}{5}$ omtrent som angivet Side 23, Korps III ligeledes. Den 5. sendte Korps II en Brigade og et Regiment Dragoner til Vesby til Understøttelse af de foran Mysunde efterladte preussiske Forposter. Den Morgen var der altsaa atter gode Muligheder for et stort Udfald fra vort Centrum; men vor Tilbagegang var alt besluttet, og Krigsraadet var blevet enigt om, at intet Udfald maatte foretages; ligeledes om, at intet »Rideau« af Tropper skulde efterlades. Kun en ringe Forpoststyrke skulde blive staaende en kort Tid, derefter en Arrièregarde udskilles.

Vilde Friedrich Carls Overgang være lykkedes, hvis 1. Division var bleven staaende?

Derom er Meningerne meget delte, og der er anført gode Grunde for og imod; Spørgsmaalet er vanskeligt at afgøre. De, der mener Ja, anfører navnlig vor svage Besætning paa det paagældende Sted, den store Styrke, Prins Friedrich Carl raadede over, og Vanskeligheden for os i at undvære 3. Brigade i Centrum samt ved at lade den komme i rette Tid til Arnæs. De, der mener Nej, anfører navnlig Isgangen paa Slien Morgenen den 6.

En fransk General var en Gang under *Revolutions*

krigene — det var i Vendéerkrigen — saaledes stillet, at han kun kunde undslippe med sin Hovedstyrke, hvis en Bro kunde holdes en vis Tid af en mindre Styrke. Han gav Broens Besætning følgende Instruks: »Vous vous ferez tuer« — De skal lade Dem slaa ihjel —, og han undslap. Hvis 1. Division havde faaet en lignende Instruks, var Fjenden næppe kommen over; Overgangen var meget vanskelig. General Bahnson oplyser i en udmærket Artikel i »Vort Land« for 30. Septb. d. A., at i en Bog, Oberst Krebs's: »Kriegsgeschichtliche Beispiele der Feltbefestigung und des Festungskrieges«, der i lang Tid er benyttet ved Undervisningen i tyske Militærskoler, findes en detailleret og paa officielle Rapporter utvivlsomt støttet Beskrivelse af Sliovergangen. Med Hensyn til Sliens Beskaffenhed staar der, at paa Grund af den stærke Frost i Januar havde man ved Hjælp af Dampere maattet skaffe sig en 10 m. bred Rende; »senere gjorde det indtrædende Tøvejr dette Arbejde unødvendigt; dog vedblev Isen at være tyk ved Bredden, medens der i Midten gik Drivis, hvorved Bygningen af en Skibsbro og Overgangen i Baade blev betydelig vanskeliggjort.« Efter at have fremstillet Overgangen og stærkt kritiseret Preussernes Forberedelser siger han: Overgangen før Broslagningen, det vigtigste og vanskeligste Foretagende, lykkedes kun ufuldkomment: »es würde voraussichtlich gescheitert sein, hätten die Dänen Stand gehalten.«

med, hvad der var blevet besluttet, og selv Hovedkvarterets Adjutanter indviedes først sent paa Dagen den 5. i, hvad der skulde foregaa. Nævnte Dag udgav Overkommandoen Ordre, ifølge hvilke hele Hæren under Tilbagetoget skulde passere Flensborg By med Undtagelse af 2. Division, der fra Jaruplund, noget over en halv Mil syd for Flensborg, skulde dreje fra Chausseen ind paa Oksevejen og tage et tæt Kantonnement vest for Flensborg, og 4. Division, der skulde kantonneres vest for 2.; Divisionen skulde gaa fra Danevirke mod Nord ad Veje, der laa vest for Chausseen. Den endelige Beslutning om, hvor Hærens Afdelinger skulde hen, blev opsat til efter Hovedkvarterets Ankomst til Flensborg.

De Meza selv kørte fra Slesvig ved Mørkets Frembrud den 5. Stabschefen og Souschefen forlod Byen Kl. 11 Aften. Nord for Oversø traf Stabschefen 2. Division og gav den Ordre til at gaa i et Kantonnement fra Kidskelund over Bov til Harreslev, altsaa nord og nordvest for Flensborg, med en Rytterfeltvagt, der skulde holde Forbindelse med 4. Division, ved Skæferhus, $\frac{1}{2}$ Mil vest for Flensborgs Sydende.

Hovedkvarterets Personale ankom Kl. c. 11 Form. til Flensborg, og efter at Stabschefen havde konfereret med Overgeneralen, beordredes Tropperne til i Løbet af Dagen at indtage følgende Kantonnementer:

1. Division — undtagen 3. Brigade — nord for Flensborg Fjord i Egnen Kollund, Tyrsebøl, Ringenæs; Infanterireserven nord for Flensborg i Egnen Klus, Nyhus, Bov, Krusaa, Kobbermøllen;

3. Division — undtagen 7. Brigade — i Flensborgs sydlige Del, parat til hurtig Udrykning;

2. Division i Harreslev, Haraldsdal, Volmerstoft, Bov, Nr. Smedeby, Kidskelund;

4. Division — nu forøget med 7. Infanteriregiment og 5. Batteri — i Hanved, Langbjerg, Ellund, Gotrupel, Timmersig og Frøslev.

Reserveartilleriet var efter nogle Timers Rast nord for Flensborg marcheret til et Kantonnement Adsbøl, Avnbøl, Ullerup.

Ingeniørtropperne og Fæstningsartilleriet m. m. skulde fortsætte Marchen til Sønderborg.

3. Brigade havde fra om Morgenen den 6. staaet i en Optagelsesstilling tæt syd for Flensborg. Kl. 1 $\frac{1}{2}$ Eftm. gav Overkommandoen den Ordre til at rykke frem og indtage en Forpoststilling tværs over Mysunde Vejen, c. 1 Mil syd-sydost for Flensborg, i Forbindelse med 7. Brigade, der skulde staa tværs over Slesvig Chaussen, nord for Oversø, og mod Vest være i Forbindelse med Forposter af 4. Division.

Hermed er de Meza's Virksomhed som kommanderende General i 1864 i alt væsentligt afsluttet. Da Stabschefen Kl. c. 11 Form. meldte sig til ham, erklærede han, at han agtede straks at køre videre. Han gik dog ind paa at opsætte denne Beslutning, da Stabschefen fremstillede den Mulighed for ham, at vi kunde komme til at bestaa en Hovedkamp ved Flensborg; men noget efter Middagstid kørte han til Graasten. Her billigede han den 7. Morgen i en Samtale med General Lüttichau, at Reserveartilleriet ikke var marcheret tilbage til Krusaa, og den 7. Eftm. modtog han følgende Telegram fra Krigsministeriet: »Generalløjtnant de Meza og Oberst Kauffmann begiver sig uopholdelig til København. Generalløjtnant Lüttichau overtager midlertidig Overkommandoen med Major Stjernholm som Stabschef. Overkommandoen vil ordne det nødvendige med Hensyn til Major Stjernholms Fraværelse fra Generalløjtnant Gerlachs Stab.«

Man har villet forsvare, at General de Meza saa tidlig forlod Flensborg, men der er intet andet Forsvar at anføre end Generalens Alder og Skrøbelighed. Det kan maaske forsvares, at han forlod Slesvig forud for sin Stab og kørte lige til Flensborg, skønt man skulde synes, at den kommanderende General og hans Stabschef nødvendig skulde være saa længe fra hinanden under saadanne Forhold som i Natten $\frac{5}{6}$ ¹⁾; men Flensborg burde han absolut ikke have forladt saa tidlig. Her havde han god Lejlighed til at se Tilstanden hos Størstedelen af Hærens Afdelinger — den havde han hidindtil ikke set meget til —; her var det vanskelige Punkt at komme forbi; her samledes alle Veje, her var en stor Jernbane- og Telegrafstation, og herfra indskibedes Magasiner, Lazaretter og Armee-Materiel. Her var absolut hans og Stabens Plads, saa længe en Arriéregarde stod syd for Byen, og ingen omgaaende Bevægelse i Vest var meldt ²⁾

Men alt, hvad her er sagt, tjener ikke til Undskyldning for den brutale Maade, hvorpaa de Meza og hans Stabschef blev kaldt bort fra Hæren, endnu inden Tilbagetoget var endt.

---

1) Den danske Hær, der gik fra Danevirke, var ikke større end, at den Øverstkommanderende ofte kunde have gjort god Virkning ved personlig Optræden lige over for Tropperne. Man er herhjemme altfor tilbøjelig til at ville overføre Reglerne for en Overkommando, der har Armeer, eller i alt Fald Armeekorps, under sig, paa vore smaa Forhold.

2) En Melding, der Kl. 10 Form. var afsendt fra Helligbæk af Chefen for 3. Division om, at fjendtlige Infanteri- og Kavalleripatrouiller viste sig, og at 8. Brigade indtog en Arriégardestilling ved Stenderup, synes først at have naaet Overkommandoen efter General de Meza's Afrejse fra Flensborg.

Oberst N. P. Jensen har i sin Iver for at torsvare de Meza's Afrejse til Graasten fremsat nogle Bemærkninger, hvis Rigtighed ikke kan fastholdes — se September Heftet af Gads Danske Magasin Side 1005. Han siger: »Da Hæren gik tilbage i 1864, maatte den gøre sikker Regning paa at blive forfulgt. Derfor burde der ikke have været sendt en eneste Mand til Flensborg, og endnu mindre burde der være udstillet Forposter ved Oversø.« Oberstens Mening kan da umulig være, at ingen danske Tropper under Tilbage-toget maatte følge den korteste Vej til Als, Chausseen, som gaar gennem Flensborg — og Kolonnevejene umiddelbart vest for —, men at de skulde overlade den til den forfølgende Fjende. Meningen kan heller ikke have været, at de Tropper, der passerede Flensborg, ikke maatte hvile her, hvor de blev modtagne saa udmærket af Indbyggerne. Meningen maa vel være, at Flensborg ikke burde være belagt eller besat Natten $\frac{6}{7}$; men der kan dog næppe med Rette indvendes noget imod de nys meddelte Befalinger fra Overkommandoen,¹⁾ ifølge hvilke kun 3. Division undtagen 7. Brigade skulde blive i Flensborg, i den sydlige Del og parat til hurtig Udrykning. Der var mange gode Grunde til at søge Flensborg holdt Natten $\frac{6}{7}$; der var saaledes meget at føre bort fra Byen, baade til Søs og til Lands, og Vejene nord for var desuden saa belemrede, at 3. Division slet ikke kunde være kommen frem paa dem den 6. Og skal Flensborg holdes, maa der naturligvis syd for den efterlades Tropper, der efter Omstændighederne udstiller Forposter eller gaar i Kampstilling. Der blev slet ikke »udstillet Forposter ved Oversø«, idet

1) Rytterdivisionens Anvendelse den 6. har ikke noget med disse Betragtninger at gøre. Rytterregimenterne var endnu ikke i Orden.

Fjendens hidsige Forfølgning foranledigede General Steinmann til at lade 7. Brigade i Kampstilling afløse 8. Kl. 2. Eftm.

Oberst Jensen skriver: »De Meza handlede rigtigt ved at begive sig til Graasten, og havde Stabschefen handlet i Overensstemmelse hermed, vilde Kampen ved Sankelmark være bleven undgaaet«. Kampen ved Sankelmark kunde ikke være undgaaet; den gav Fjenden en nødvendig Standsning, og den viste desuden mange smukke Enkeltheder, der staar som Lyspunkter i de mørke Tilbagetogs-dage og -nætter. Man kunde snarere beklage, at 8., 3. og 4. Brigade ikke ogsaa blev sat ind, saaledes at de dristig forfølgende Østerrigere kunde være blevene endnu eftertrykkeligere afviste. Her havde været noget at gøre for en legemlig rask Overgeneral, der som Gablenz og Friedrich Carl holdt sig noget nærmere Fjenden.

Meningen med Oberst Jensens skarpe Kritik er vel ogsaa at ramme de Ordre, der blev givne af Stabschefen *efter* Kampen ved Sankelmark; men Oberstens Forsvar for de Meza bliver da i Virkeligheden et Angreb paa ham, der sidder rolig i Graasten, medens hans Stabschef til Unytte forstyrrer Troppernes højst fornødne Hvile og forbereder en Kamp ved Flensborg i et uheldig valgt Terrain. Stabschefen har været alene om et overordentlig stort Arbejde, der indtil den 6. Aften har været dygtig udført; saa har vel Arbejdet — og under Generalens Fraværelse Ansvaret — noget overvældet ham. —

Bevis skulde nu være ført for,
at General de Meza var for legemlig svag til at føre Hæren ved Danevirke i 1864 og i aaben Mark; men at hans Beslutning om at forlade Danevirke var forsvarlig paa Grund af den Instruks, han havde faaet, og at den Maade, hvorpaa han tog Ansvaret for denne Beslutning, var beundringsværdig.

Brobyhus, Novbr. 1907.

C. F. Galle, foto lith:

Maalestok i 1:120000.

0

10

20 Kilometer

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

